

Utdanningsdirektoratet

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning

Rundskriv Udir - 6 - 2009

Dato: 30.06.2009

KSF – Rundskriv: 5/2009

Dato: 30.06.2009

Fylkeskommunene
Fylkesmenn
Direktør for regionalt nivå
Leder av fengsel
Direktøren for KRUS
Direktøren for KITT

Retningslinjer for bruk av IKT/Internett i opplæringen for innsatte i kriminalomsorgen

INNHOLDSFORTEGNELSE

1. BAKGRUNN OG FORMÅL	3
1.1 INNSATTES RETT TIL OPPLÆRING I FENGSEL.....	3
1.2 TILRETTELEGGING FOR HØYERE UTDANNING OG FJERNUNDERVISNING.....	3
1.3 IKT I OPPLÆRINGEN OG HENSYNET TIL SIKKERHETEN	3
2. MÅLSETTING	5
2.1 MÅL.....	5
2.2 FREMGANGSMÅTE FOR Å NÅ MÅLSETTINGEN	5
3. FORUTSETNINGER.....	5
3.1 TEKNISKE FORUTSETNINGER	5
3.2 AVTALE MED ELEVEN	6
4. ANSVAR OG RUTINER.....	7
4.1 ANSVAR OG RUTINER FOR SENTRAL/NASJONAL DRIFTSANSVARLIG	7
4.1.1 Brukeridentifisering.....	7
4.1.2 Pålogging.....	7
4.1.3 Avlogging/låsing etter bruk	7
4.2 ANSVAR OG RUTINER FOR REGIONALT NIVÅ	7
4.3 ANSVAR OG RUTINER FOR FENGSELETS BREVKONTROLL	8
4.4 ANSVAR OG RUTINER FOR FENGSELETS DRIFTSANSVARLIG	8
4.5 ANSVAR FOR SKOLENS LEDELSE/REKTOR	9
4.6 ANSVAR OG RUTINER FOR SKOLENS DRIFTSANSVARLIGE.....	9
4.6.1 Flytting av PC-er.....	9
4.6.2 Rutiner for maskin- og programvare.....	9
4.7 ANSVAR OG RUTINER FOR LÆRERE.....	10
4.7.1 Rutiner for flyttbart lagringsmedia	10
4.7.2 Rutiner for overføring av data fra eksterne kilder til elevnettverket	10
4.7.3 Rutiner ved bruk av digitalt fotoapparat/videokamera	10
4.7.4 Tilgang til utvidet internett utover eksamenssituasjoner	11
4.7.5 Ansvar for avklaring av eierskap og innsyn til lagrede brukerfiler og logger .	11

1. BAKGRUNN OG FORMÅL

Av straffegjennomføringsloven § 4 (om forvaltningssamarbeid) fremgår at kriminalomsorgen gjennom samarbeid med andre offentlige etater skal legge til rette for at domfelte og innsatte i varetekt får de tjenester som lovgivningen gir dem krav på. I rundskriv G-1/2008 "Rundskriv om forvaltningssamarbeid mellom opplæringssektoren og kriminalomsorgen" gitt 20.10.2008 av Justis- og politidepartementet og Utdannings- og forskningsdepartementet, reguleres den nærmere ansvarsfordelingen mellom etatene.

Skolen har tidligere hatt kontroll med sikkerheten på elevenes datamaskiner. Det overordnede ansvar for drift og sikkerhet på skolens nettverk overføres med dette til Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF).

Rundskrivet redegjør for de tekniske forutsetninger, den oppgave- og ansvarsfordeling samt de regler og rutiner som må være etablert ved implementeringen av KSFs dataløsning for fengselsundervisningen. Rundskrivet kommer i tillegg til gjeldende retningslinjer for sikkerhetsarbeidet i fengselet. Straffegjennomføringsloven med forskrifter og retningslinjer gjelder for øvrig.

1.1 Innsattes rett til opplæring i fengsel

I Europarådets rekommandasjon *Opplæring i fengsel* (Europarådet 1990) § 1 står det at alle fanger skal ha tilgang til opplæring. Ifølge den norske opplæringsloven har alle rett til grunnskoleopplæring. Det er en rett og plikt til grunnskoleopplæring normalt fra og med det året en elev fyller seks år og varer fram til eleven har fullført det tiende skoleåret (oppl. § 2-1). Personer med fullført grunnskole har ifølge opplæringslovens § 3-1 rett til treårig videregående opplæring. De som ikke har fullført grunn- eller videregående opplæring har rett til fornyet grunnskoleopplæring, videregående opplæring, spesialundervisning, samt rett til realkompetansevurdering. Unge mellom 18 og 24 år som ikke har fullført videregående opplæring, har rett etter opplæringsloven § 3-1. Siste ledd i § 3-1 viser at ungdom med rett til videregående opplæring, etter søknad og når det "*ligg føre særlege grunnar, i staden få opplæring etter § 4A-3*". Opplæringslovens bestemmelser om voksnes rett til videregående opplæring gjør ikke unntak for spesielle grupper som for eksempel innsatte i fengsel. Retten gjelder alle som oppfyller lovens vilkår, uten noen øvre aldersgrense. Denne rettigheten innebærer bruk av IKT og Internett i undervisningen.

Straffegjennomføringsloven pålegger kriminalomsorgen, i samarbeid med andre offentlige etater, å legge til rette for at innsatte og domfelte får de tjenester som lovgivningen gir dem rett til. Retningslinjene til loven presiserer at domfelte og innsatte har, med de begrensninger som følger av frihetsberøvelsen, samme rett til tjenester og tilbud som og de samme forpliktelser og ansvar som befolkningen for øvrig. Kriminalomsorgen skal legge til rette for at samarbeidende etater skal kunne yte sine lovbestemte tjenester til innsatte og domfelte og for at de skal få del i disse tjenestene.

1.2 Tilrettelegging for høyere utdanning og fjernundervisning

Fengslene skal i samarbeid med forvaltningssamarbeidspartnere legge til rette for høyere utdanning for innsatte som ønsker det.

Fjernundervisning/nettstøttet læring kan være en måte å dekke opplæringsbehov som ikke kan dekkes lokalt.

1.3 IKT i opplæringen og hensynet til sikkerheten

Alle elever har en rett til opplæring etter Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Det beskriver fem grunnleggende ferdigheter; *å kunne uttrykke seg muntlig, å kunne uttrykke seg skriftlig, å kunne lese, å kunne regne og å kunne bruke digitale verktøy*. Digital kompetanse innebærer ferdigheter til å kunne nyttiggjøre seg digitale verktøy. Dette betyr at ferdigheter til å nyttiggjøre seg digitale

verktøy er en integrert del av kompetansemålene i alle fag. Ferdigheter i bruk av Internett inngår i denne basiskompetansen. Således er bruk av Internett både i grunnskole og videregående opplæring blitt et viktig arbeidsredskap for alle elever. Digital kompetanse blir også stadig viktigere for avviklingen av eksamen på ulike nivå både i forberedelsesfasen og i selve gjennomføringen.

Ved å gi kontrollert tilgang til Internett i fengselsundervisningen, får elevene tilgang til pedagogiske websider og læresteder, samt tilgang til sider med mer generelt innhold slik som søkesider, offentlige informasjonssider, diverse sider med faktaopplysninger mv.

Ved siden av Internett byr datateknologien på en rekke andre verktøy som i dagens skole inngår i opplæringen. Det er nødvendig at elever i fengsel på lik linje med andre elever så vidt mulig skal få opplæring i bruk av dataverktøy, og at lærerne i fengslene skal kunne bruke datateknologien i sin undervisning.

Datateknologien er et utpreget kommunikasjonsverktøy, særlig i forbindelse med Internett, men også uten; f eks ved at informasjon opprettes, lagres, bearbeides og presenteres og distribueres lokalt. Kommunikasjonsmulighetene har et stort pedagogisk potensial, men støter samtidig an mot fengselets behov for kommunikasjonskontroll. Det er særlig innsattes mulighet for utgående kommunikasjon som må underkastes kontroll i samsvar med gjeldende regler, og som gjør at datateknologien brukt i fengsel må reguleres spesielt. Også inngående kommunikasjon må kontrolleres og/eller forhindres. På Internett finner vi ulike websider med uønsket og/eller kriminelt innhold, for eksempel nettsteder med innhold slik som pornografi, gambling, hacking, narkotika, rasisme, våpen etc. Normen for hva innsatte skal få lovlig tilgang til over Internett, vil være den som til enhver tid gjelder for fengselet for øvrig. Datateknologien kan videre brukes til annen type kriminell virksomhet slik som ulovlig kopiering, utforming av rømningsplaner eller trusselbrev, datasnoking med mer.

Misbruk av tilgang til PC/Internett, herunder ulovlig kommunikasjon, kan true sikkerheten i fengslene. Fengselsleder skal således alltid nøye vurdere faren for misbruk før tillatelse til bruk av Internett gis. Det vises i den sammenheng til retningslinjene til straffegjennomføringsloven punkt 3.16 *Tillatelse til innsattes bruk av datautstyr og lignende* og til punkt 3.24 *Særlig om datautstyr*. I vurderingen må fengselsleder særlig se hen til hvilke typer lovbrudd det er tale om, innsattes eventuelle gruppetilhørighet, samt fengselets alminnelige sikkerhetsnivå og fangesammensetning, jf. retningslinjene punkt 1.8. Det skal også tas hensyn til hvorvidt varetektsinnsatte har restriksjoner etter straffeprosesslovens regler (§ 186, 2.ledd).

Det kreves både kompetanse, ressurser og betydelig samarbeid (eksternt/internt) for å avdekke misbruk. Bruk av Internett fordrer en kontinuerlig vurdering av trussel-/kriminalitetsbildet, nye risikofaktorer og fangepopulasjonens sammensetning.

Fengselsleder har ansvar for at skolens personell har fått nødvendig informasjon om og opplæring i sikkerhetsmessige forhold i fengslene.

Fengselsleder har videre ansvar for å legge forholdene praktisk til rette slik at innsatte kan benytte opplæringstilbudene. Det skal legges til rette for at undervisningen, herunder opplæring i bruk av IKT/Internett, harmoniseres med annen aktivitet i fengselet slik som programvirksomhet og arbeidsdrift.

Kriminalomsorgen kan gi innsatte tilbud om hjelp til å utforme en framtidsplan, helse- og sosialtjenesten en individuell plan, skolen en opplæringsplan og NAV en handlingsplan. Fengslene skal legge til rette for lokal samordning og harmonisering av disse planene, herunder innsattes behov for tilgang til Internett i ulike sammenhenger.

Innsattes behov for IKT-kompetanse og opplæring i bruk av Internett forutsettes å inngå i kartleggingsprosedyrene ved innsettelse, og senere.

IKT skal benyttes i fengselsundervisningen, men må kontrolleres slik at bruken ikke kommer i konflikt med gjeldende krav til sikkerhet og kontroll.

2. MÅLSETTING

2.1 Mål

Målsettingen for implementering og drift av foreliggende systemløsning, er å sikre innsattes rett og plikt til opplæring i henhold til opplæringsloven, og så langt det er mulig legge til rette for fleksible opplæringsløp gjennom bruk av nettstøttet læring. Samtidig skal løsningen ivareta fengselets krav til sikkerhet og kontroll.

I det følgende beskrives det hvordan kontroll og overvåking ivaretas gjennom den tekniske løsningen, samt gjennom rutiner og avtaler med elevene. Behovet for manuell kontroll bør minimaliseres og i stedet erstattes av teknisk overvåking. Det legges opp til en systemløsning hvor bruk av IKT-verktøy er pedagogisk hensiktsmessig med minst mulig bruk av ressurser.

2.2 Fremgangsmåte for å nå målsettingen

Det blir innført et restriktivt oppsett av skolens PC-er (restriktiv policy) som gjør at fengselet får kontroll over elevfiler og installert programvare. Policyen vil bli styrt fra en nasjonal sentral (domenekontroller) hvor alle elever blir registrert. Denne sentralen vil også bli brukt som en portal for innsatte ut mot et kontrollert Internett. Kriminalomsorgens sentrale forvaltning ved Kriminalomsorgens IT-Tjeneste (KITT) overtar drift av skolens filservere.

3. FORUTSETNINGER

3.1 Tekniske forutsetninger

Foreliggende løsning for bruk av IKT/tilgang til Internett forutsetter følgende:

- Alle brukere skal være registrert i en sentral database.
- Det skal være et sentralt aksesspunkt for tilgang til Internett (web) med restriksjoner. Graden av restriksjoner kan variere.
- Det skal være kontroll med aktivt innhold over Internett (web).
- Tilgang skal begrenses til forhåndsdefinerte kategorier av nettsteder. Kriminalomsorgens sentrale forvaltning beslutter utvidelse av listen etter forslag fra skolen i samsvar med gjeldende rutiner. Innsatte skal autoriseres før de blir gitt tilgang til Internett.
- Det skal være tilgang til Internett for forvaltningssamarbeidspartnere (undervisningspersonell og andre samarbeidspartnere).
- Innsattes aktiviteter på nettverket skal logges.
- Tilgang til utvidet Internett i eksamenssituasjon iht. opplæringsloven skal skje under kontroll av lærer eller annet kvalifisert personell.
- Kommunikasjon mellom innsatte der det ikke er tillatt, skal hindres.
- Ukontrollert utgående kommunikasjon skal kunne sperres.
- Innsatte skal ikke ha tilgang til å endre systemoppsettet på PC-en.
- Det skal være kontroll av innsattes tilgang til programmer.
- Det skal være en sentral oversikt over filer som blir lagret, endret og lest av de innsatte.

3.2 Avtale med eleven

Før tilgang til IKT/Internett gis, skal eleven¹ inngå en skriftlig avtale. Avtalen inngås mellom elev, skole og fengsel. Lærer skal påse at slik avtale er inngått. Standardmal skal inneholde følgende punkter:

1. Eleven skal utelukkende benytte eget/felles filområde.
2. Eleven skal kun benytte eksterne lagringsmedier der det er gitt tillatelse av lærer.
3. Eleven skal kun bruke programmer som er forhåndsinstallert av skole/fengsel.
4. Eleven skal kun arbeide på og være tilknyttet egen konto. Urettmessig innlogging og forsøk på urettmessig innlogging (f. eks. bytte av passord og brukeridentitet) anses som brudd på dette.
5. Eleven skal logge seg av maskinen når arbeidsstasjonen forlates.
6. Dersom flere elever skal arbeide sammen på felles PC (gruppearbeid, prosjekter m.v.), skal det godkjennes av lærer og det er kontoeier som er ansvarlig for bruken.
7. Det er elevens ansvar å sørge for at arbeidet blir forsvarlig lagret.
8. Eleven har ikke lov til å passordbeskytte dokumenter/filer.
9. Eleven skal gjøres kjent med at brukerkontoer og egne filer vil bli slettet ved inaktivitet i mer enn 6 mnd.
10. Eleven skal gjøres kjent med at urettmessig eller forsøk på urettmessig kommunikasjon via Internett for innsatte ikke er tillatt. Dette gjelder også misbruk av felles filområde som innsatte har tilgang til. Det samme gjelder misbruk av søkefunksjoner, det vil si å søke på informasjon omkring medinnsatte, ansatte og deres familier og/eller bevisst søke informasjon for å kunne begå nye lovbrudd.
11. Eleven skal gjøres kjent med at alle filer og all aktivitet på nett vil bli gjenstand for maskinell og manuell kontroll.

Eleven skal i avtalen gjøres kjent med at overtredelse av reglene kan gi grunnlag for sanksjoner, også bortvisning fra undervisningen, jf. opplæringsloven §§ 2-10, 3-8 og 4A-9 (med tilhørende rundskriv Udir -07-2005) og/eller fengselsmessig reaksjon, jf. straffegjennomføringsloven §§ 37, 39 og 40.

Med støtte i ordensreglementet (Udir rundskriv 07-2005) kan brudd på avtalen medføre sanksjoner fra skoleleder/lærer. Den mildeste reaksjonen fra lærer/skoleleder er muntlig/skriftlig advarsel. Den strengeste reaksjonen er bortvisning fra skolen for lengre tid enn resten av skoledagen, bortvisning i videregående skole fra resten av kurset eller tap av retten til videregående opplæring for elever som går i videregående opplæring.

Med hjemmel i straffegjennomføringsloven og tilhørende fengselsreglement kan fengselsleder reagere overfor den innsatte med disiplinærreaksjoner eller reagere med utelukkelse av innsatt fra fellesskapet.

¹ Det forutsettes at innsatte får opplæring både etter oppl. kap. 4A - opplæring spesielt organisert for vaksne- da har de ikke status som elev men som deltaker, og oppl. kap 3 – 1 hvor de har status som elev. Vi har også andre grupper som får annen type undervisning for eksempel knyttet opp til høgskole og universitet. I den følgende teksten har vi gjennomgående brukt begrepet elev. Dette dekker alle kategorier innsatte som får undervisning etter opplæringsloven eller annen type undervisning i fengslene.